

Χρήση των Ψαλμών της Παλαιάς Διαθήκης στη Νεκρώσιμη Ακολουθία

Ορθοδοξία / Θεία Λατρεία

Πρωτοπρεσβύτερος Μιχαήλ Ευθυμίου, Θεολόγος-Νομικός

Εισαγωγή

Ο Απόστολος Παύλος γράφοντας στους Κορινθίους (Β' Κορ. ς' 19) αναφέρει: «Το σώμα ημών νός του εν ημίν Αγίου Πνεύματος εστί». Κατόπιν τούτου οι Χριστιανοί πιστεύουν ότι μετά θάνατον το σώμα μας είναι προωρισμένο να αναστηθή κατά τη Β' Παρουσία του Κυρίου, ένδοξο και άφθαρτο (όντας χαριτωμένο), και να ενωθή με την αθάνατη ψυχή. Γι' αυτό, όχι μόνον δεν έκαιαν το σώμα, όπως οι ειδωλολάτρες, αλλ' αντίθετα το φρόντιζαν, το έλουαν, το μύρωναν, το έντυναν με καθαρά ενδύματα και το περιτύλισσαν με λευκό σινδόνι. Το τοποθετούσαν σε κλίνη ή φέρετρο) ανοικτό, ώστε να φαίνεται το πρόσωπό του. Το λείψανο τοποθετείται για κάποιο χρόνο εντός της οικίας του. Και στην ωρισμένη ώρα μεταφέρεται στο ναό για την «εξόδιον ακολουθίαν».

Κατά την μεταφορά προς το ναό εψάλλοντο διάφορα «εξόδια άσματα», τα οποία κατά τους πρώτους χρόνους της Εκκλησίας ήσαν κατάλληλοι ψαλμικοί στίχοι (από το βιβλίο Ψαλμοί, της Παλαιάς Διαθήκης).

Στο βιβλίο «Αποστολικές Διαταγές» (ς' 30) αναφέρεται: «Εν ταις εξόδοις των κεκοιμημένων ψάλλοντες προπέμπετε αυτούς, εάν ώσι πιστοί εν Κυρίω: «Τίμιος γαρ εναντίον Κυρίου ο θάνατος των οσίων αυτού». Και πάλιν:»Επίστρεψον, ω ψυχή μου, εις την ανάπαυσίν σου, ότι ο Κύριος ευηργέτησέ σε». Και εν άλλοις: «Μνήμη δικαίων μετ' εγκωμίων». Και: «Δικαίων ψυχαί εν χειρί Θεού»».

Ο ιερός Χρυσόστομος εις την Δ' Ομιλία εις την προς Εβραίους επιστολήν, γράφει: «Εννόησον τι ψάλλεις κατά τον καιρόν εκείνον: «Επίστρεψον, ω ψυχή μου, εις την ανάπαυσίν σου, ότι Κύριος ευηργέτησέ σε». Και πάλιν: «Ου φοβήσομαι κακά, ότι Συ μετ' εμού ει. Και πάλιν: «Συ μου ει καταφυγή από θλίψεως, της περιεχούσης με»».

Όταν ο νεκρός ετοποθετείτο εντός του ναού, τότε εψάλλετο η νεκρώσιμη ακολουθία, όπως τότε ευρίσκετο εις τα σπάργανά της, αλλ' όπως θα δούμε εις την συνέχειαν, περιείχεν αγιογραφικά Αναγνώσματα, Ψαλμικά λόγια και ωδές (κατάλληλα για την περίσταση), καθώς και ειδικές δεήσεις και ευχές από τον λειτουργόν, όπως Κύριος ο Θεός συγχωρήση τις αμαρτίες του κεκοιμημένου και κατατάξη αυτόν «εν τόπω ου απέδρα οδύνη, λύπη και στεναγμός».

Πληροφορίες σχετικές αντλούμε από τον Ψευδο-Διονύσιον τον Αρεοπαγίτην (τέλη 5ου και αρχές 6ου μ.Χ. αιώνας), όπου, εκτός των άλλων γίνεται λόγος και για τον «τελευταίον ασπασμόν». Ήδη ο σκελετός της Νεκρώσιμης Ακολουθίας είναι

έτοιμος και εν χρήσει.

Με την πάροδο του χρόνου η Ακολουθία συμπληρώνεται με υμνους διαφόρων συνθετών, ιδιαίτερα όμως από τον Άγιον Ιωάννην τον Δαμασκηνόν, ο οποίος συνθέτει το οκτώ τροπάρια εις τους οκτώ ήχους (π.χ. «Ποία του βίου τρυφή, διαμένει λύπης αμέτοχος...», «Πάντα ματαιότης τα ανθρώπινα... κλπ.).

Εκτός από τη συνηθισμένη Ακολουθία εις Κεκοιμημένους, έχουν διαμορφωθεί α' ειδική ακολουθία διά Νήπια (μέχρις επτά ετών), Εξόδιος Ακολουθία εις Μοναχούς, και γ' Ακολουθία εις κεκοιμημένους κατά την Διακαινήσιμον εβδομάδα. Ειδικά δε, διά τους Κληρικούς ισχύει η ίδια, πλην όμως συμπληρώνεται διά ειδικών ύμνων και ευχών.

Το περιεχόμενον της Ακολουθίας εις Κεκοιμημένους

Η Νεκρώσιμη Ακολουθία, όπως τελείται σήμερα, ακολουθεί τρόπον τίνα, την ακολουθίαν του λειτουργικού Όρθρου.

Αρχίζει με μία σύντομη ακολουθία, που τελείται εις τον χώρον που ευρίσκεται, προτού μεταφερθεί εις τον ναόν. Περιλαμβάνει το «Τρισάγιον» και δέησιν υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του κεκοιμημένου.

Καθ' οδόν προς τον ναόν ψάλλεται ο «Τρισάγιος Ύμνος» «Άγιος ο Θεός...», ίσως προς ομολογίαν της πίστεως του κεκοιμημένου. Ή κατ' άλλους, προς ένδειξιν ότι ο κεκοιμημένος ευρίσκεται μαζί με τους αγγέλους, ψάλλοντας τον Τρισάγιον Ύμνον εις την Αγίαν Τριάδα.

Η εντός του ναού ακολουθία άρχεται διά του: «Ευλογητός ο Θεός ημών...». Εις την συνέχειαν ο Χορός ψάλλει στίχους από τον Ψαλμό 118, τον «Άμωμον». Λέγεται δε έτσι από την εναρκτήριον λέξιν: «Άμωμοι...». Οι στίχοι ψάλλονται εις τρεις στάσεις:

Στάσις Πρώτη.

Ήχος πλ. β'

1. Άμωμοι εν οδώ, αλληλούϊα.

12. Ευλογητός ει, Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά σου. Αλληλούϊα.

20. Επεπόθησεν η ψυχή μου του επιθυμήσαι τα κρίματά σου εν παντί καιρώ. Αλληλούϊα.

28. Ενύσταξεν η ψυχή μου από ακηδίας, βεβαίωσόν με εν τοις λόγοις σου.

Αλληλούϊα.

38. Κλίνον την καρδίαν μου εις τα μαρτύριά σου, και μη εις πλεονεξίαν. Αλληλούϊα.

53. Αθυμία κατέσχε με από αμαρτωλών, των εγκαταλιμπανόντων τον νόμον σου.

Αλληλούϊα.

63. Μέτοχος εγώ ειμί πάντων των φοβούμενων σε, και των φυλασσόντων τας εντολάς σου. Αλληλούϊα.

Δόξα Πατρί και Υιώ και Αγίω Πνεύματι, και νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν. Αλληλούϊα.

Στάσις Δευτέρα.

Ήχος πλ. α΄

73. Αι χείρες σου εποίησάν με και έπλασάν με, συνέτισόν με και μαθήσομαι τας εντολάς σου. Ελέησόν με, Κύριε.

83. Ότι εγενήθην ως ασκός εν πάχνη, τα δικαιώματά σου ουκ επελαθόμην, Ελέησόν με, Κύριε.

94. Σος ειμί εγώ, σώσόν με, ότι τα δικαιώματά σου εξεζήτησα. Ελέησόν με, Κύριε.

102. Από των κριμάτων σου ουκ εξέκλινα, ότι συ ενομοθέτησάς με. Ελέησόν με, Κύριε.

112. Έκλινα την καρδίαν μου, του ποιήσαι τα δικαιώματά σου εις τον αιώνα δι' αντάμειψιν. Ελέησόν με, Κύριε.

126. Καιρός του ποιήσαι τω Κυρίω, διεσκέδασαν τον νόμον σου. Ελέησόν με, Κύριε. Δόξα Πατρί και Υιώ και Αγίω Πνεύματι, και νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων. Αμήν. Ελέησόν με, Κύριε, Κύριε.

Στάσις Τρίτη.

Ήχος πλ. δ΄

Και ελέησόν με. Αλληλούϊα.

132. Επίβλεψον επ' εμέ και ελέησόν με, κατά το κρίμα των αγαπώντων το όνομά σου. Αλληλούϊα.

141. Νεώτερος εγώ ειμί, και εξουδενωμένος, τα δικαιώματά σου ουκ επελαθόμην. Αλληλούϊα.

149. Της φωνής μου άκουσον, Κύριε, κατά το έλεός σου, κατά το κρίμα σου ζήσον με. Αλληλούϊα.

161. Άρχοντες κατεδίωξαν με δωρεάν, και από των λόγων σου εδειλίασεν η καρδιά μου. Αλληλούϊα.

175. Ζήσεται η ψυχή μου και αινέσει σε, και τα κρίματά σου βοηθήσει μοι.

176. Επλανήθην ως πρόβατον απολωλός, ζήτησον τον δούλον σου, ότι τας εντολάς σου ουκ επελαθόμην.

Μετά από κάθε Στάση, ο ιερέας αναπέμπει δέησιν: Ελέησον ημάς ο Θεός κατά το μέγα έλεός σου, δεόμεθά σου, επάκουσον και ελέησον.

Έτι δεόμεθα υπέρ αναπαύσεως της ψυχής του κεκοιμημένου του Θεού...

Όπως Κύριος ο Θεός, τάξη την ψυχήν αυτού ένθα οι δίκαιοι αναπαύονται, τα ελέη του Θεού, την βασιλείαν των ουρανών, και άφεςιν των αυτού αμαρτιών...

Και κατακλείει: Ότι συ ει! η ανάστασις, η ζωή, και η ανάπαυσις του κεκοιμημένου δούλου σου...

Ακολουθούν τα Ευλογητάρια (των κεκοιμημένων) εις Ήχον πλ α':

Ευλογητός ει, Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά σου.

Των Αγίων ο χορός, εύρε πηγήν της ζωής και θύραν Παραδείσου, εύρω καγώ, την οδόν διά της μετανοίας, το απολωλός πρόβατον εγώ ειμί ανακάλεσαί με, Σωτήρ, και σώσόν με.

Ευλογητός ει, Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά σου.

Ο πάλαι μεν, εκ μη όντως πλάσας με, και εικόνη σου θεία τιμήσας, παραβάσει εντολής δε πάλιν με επιστρέψας εις γην εξ ης ελήφθην, εις το καθ' ομοίωσιν επανάγαγε, το αρχαίον κάλλος αναμορφώσασθαι.

Ευλογητός ει, Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά σου.

Εικών ειμί, της άρρητου δόξης σου, ει και στίγματα φέρω πταισμάτων,

οικτείρησον τον σον πλάσμα, Δέσποτα, και καθάρισον ση ευσπλαγχνία, και την ποθεινήν πατρίδα παράσχου μοι, Παραδείσου πάλιν ποιών πολίτην με.

Ευλογητός ει, Κύριε, δίδαξόν με τα δικαιώματά σου.

Ανάπαυσον, ο Θεός τον δούλον σου, και κατάταξον αυτόν εν Παραδείσω, όπου χοροί των Αγίων, Κύριε, και οι δίκαιοι εκλάμπουσιν ως φωστήρες, τον κεκοιμημένον δούλόν σου ανάπαυσον, παρορών αυτού πάντα τα εγκλήματα.

Δόξα Πατρί και Υιώ και Αγίω Πνεύματι.

Το τριλαμπές της μιας Θεότητος, ευσεβώς υμνήσωμεν βοώντες· Άγιος ει, ο Πατήρ ο άναρχος, ο συνάναρχος Υιός και θείον Πνεύμα φώτισον ημάς πίστει σοι λατρεύοντας, και του αιωνίου πυρός εξάρπασον.

Και νυν...

Χαίρε σεμνή, η Θεόν σαρκί εκούσα, εις πάντων σωτηρίαν, δι' ης γένος των ανθρώπων εύρατο την σωτηρίαν, διά σου εύροιμεν Παράδεισον, Θεοτόκε, αγνή ευλογημένη.

Αλληλούϊα, αλληλούϊα, αλληλούϊα. Δόξα σοι ο Θεός.

Ο Κανόνας δεν ψάλλεται. Μόνον το Κοντάκιον λέγεται εις Ήχον πλ. δ' :

Μετά των Αγίων ανάπαυσον, Χριστέ, την ψυχήν του δούλου σου, ένθα ουκ εστί πόνος, ου λύπη, ου στεναγμός, αλλά ζωή ατελεύτητος.

Ακλουθούν τα οκτώ ιδιόμελα τροπάρια του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού μετά του: Δόξα Πατρί... Ο θάνατος σου, Κύριε,... Και νυν... Αγνή Παρθένε του Λόγου Πύλη,...

Οι Μακαρισμοί συνήθως παραλείπονται. Ψάλλεται εις Ήχον γ' το Προκείμενον του αποστολικού αναγνώσματος. Μακαρία η οδός, η πορεύει σήμερα, ότι ητοιμάσθη σοι τόπος αναπαύσεως. Και ακολουθούν το αποστολικό (Α' Θεσ. δ' 13-17) και ευαγγελικό (Ιωαν. ε 24- 30) ανάγνωσμα.

Ο ιερέας αναπέμπει και πάλιν δέησιν: Ελέησόν ημάς ο Θεός κατά το μέγα έλεός σου,... και αναγινώσκει Συγχωρητικήν Ευχήν.

Τέλος ποιεί Απόλυσιν: Δόξα σοι ο Θεός, η ελπίς ήμών δόξα σοι. Ο και νεκρών και ζώντων την εξουσίαν έχων ως αθάνατος Βασιλεύς, και αναστάς εκ νεκρών, Χριστός ο αληθινός Θεός ημών, ταις πρεσβείαις... των αγίων ενδόξων Προπατόρων Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ, ...και πάντων των αγίων, την ψυχήν του εξ

ἡμῶν μεταστάντος δούλου αυτού, εν σκηνοῖς δικαίων τάξω, εν κόλποις Αβραάμ αναπαύσαι, και μετά δικαίων συναριθμήσαι, ημάς δε ελεήσαι και σώσαι ως αγαθός και φιλόανθρωπος και ελεήμων Θεός.

Εύχεται: Αιωνία σου η μνήμη, αξιομακάριστε και αείμνηστε αδελφέ ἡμῶν Και καθ' ον χρόνον ο Χορός ψάλλει εις Ἦχον β τα τροπάρια των Αίνων (Δεύτε τελευταῖον ασπασμόν, δώμεν αδελφοί τω θανόντι...) δίδεται ο τελευταῖος ασπασμός.

Μετά το «Δι' ευχῶν των Αγίων Πατέρων ἡμῶν...» γίνεται η έξοδος και πορεία προς το Κοιμητήριον, ψαλλομένου του Τρισάγιου Ὑμνου.

Το λείψανον τοποθετεῖται εντός του τάφου. Ο ιερέας χύνει πάνω σ' αυτό ἔλαιον (σταυροειδώς), λέγων: «Ραντιεῖς με υσώπῳ και καθαρισθήσομαι, πλύνεις με, και υπέρ χιόνα λευκανθήσομαι». «Προσχωμεν. Αλληλούϊα (3)». Και χύνει χῶμα σταυροειδώς λέγων: «*Του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής, η οικουμένη και πάντες οι κατοικούντες εν αὐτῇ. Γη ει και εις γην απελεύσει*».

Γίνεται σύντομη δέησις «Τρισάγιον» επί του τάφου, και ανάπτεται επί του τάφου κανδήλα.

Παρατηρήσεις επι των εκ του Ψαλτηρίου της Παλαιάς Διαθήκης χωρίων της Ακολουθίας εις τους Κεκοιμημένους

Εκ των ανωτέρω μπορούμε να συμπεράνομεν ότι εις την Νεκρώσιμον Ακολουθίαν γίνεται ικανή χρήση στοιχείων της Παλαιάς Διαθήκης Εκτός του 118ου Ψαλμού, από τον όποιον ο συνθέτης αυτής επίλέγει στίχους, στοιχεία αντλεί και από άλλα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, είτε κατά λέξιν, είτε κατά το περιεχόμενον.

Από τους Ψαλμούς:

1. Ψαλμός 118:

Α' Στάση.

Στίχοι 1, 12, 20, 28, 38, 53, 63.

Β' Στάση.

Στίχοι 73, 83, 94, 102, 112, 126.

Γ' Στάση.

Στίχοι 132, 141, 149, 161, 175, 176.

2. (Ψαλμ. ν' 7)

Ραντιείς με υσσώπω και καθαρισθήσομαι, πλύνεις με, και υπέρ χιόνα λευκανθήσομαι.

3. (Ψαλμ. κγ' 1)

Του Κυρίου η γη και το πλήρωμα αυτής, η οικουμένη και πάντες οι κατοικούντες εν αυτή.

Εις την «Ακολουθίαν Νεκρώσιμον του Εξοδιαστικού των Μοναχών», εκτός των ανωτέρω, περιλαμβάνονται και οι Ψαλμοί: 90ος «Ο κατοίκων εν βοήθεια του Υψίστου,...», 64, 101. «Μακάριος ον εξελέξω και προσελάβου, Κύριε. Αλληλούϊα. Και το μνημόσυνόν αυτού εις γενεάν και γενεάν. Αλληλούϊα. Η ψυχή αυτού εν αγαθοίς αυλισθήσεται», και ολόκληρος ο 118ος «Μακάριοι οι άμωμοι εν οδώ οι πορευόμενοι...», στίχοι του οποίου, ως ανωτέρω αναφέρεται, χρησιμοποιούνται εις την κοινήν νεκρώσιμον ακολουθίαν.

Πηγή: «Ορθόδοξη Μαρτυρία», Έκδοση Παγκυπρίου Συλλόγου Ορθοδόξου Παραδόσεως «Οι Φίλοι του Αγίου Όρους», Αριθμός 103, Άνοιξη-Καλοκαίρι 2014.
<http://bitly.com/10qP0R2>